

ШКОЛА БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

Эртем-практиктик конференция

Эртенниң-не бир ада-ие уруунуң азы оглунуң клазын күзөлдөй-биле одап турар

ЧАГААДАН ОДУРУГЛАР

Шекпээр ортумак школаның башкылары хуралдаш, 1998-99 өөредилге чылында соок кышты канчап алып эртерин, ажы-төлдү кичээлдер үстүрбейн канчап өөредип, кижизидип алырын чүгөлдөп, ада-иелер-биле сумелешкөш, класс бүрүзүгө пещкалар тударын шиттирешкен. Ада-иелер, өөреникчилер башкыларны тектээш болгаш ноябрь ай эгинден-не ажилдап киришкенер. Тууйбуларны, пещка кырынга салыр шой демирлерни, ооң астарын, хоолойларын ада-иелер, башкылар аны-бүрү аргаларын херегеп тургаш тыпкан. Амгы бо хүннерде 17 класста болгаш бир болгум эрттирер улуг класста пещкалар туттунган. Ада-иелер хуралдаш, класс бүрүзү график езугаар одаар кылдыр дугурушкан. Эртенниң-не бир ада-ие уруунуң азы оглунуң клазын күзөлдөй-биле одап турар. Рыноктуң бо берге үезинде хөмүр, ышак дээш хыйланып турар ада-ие-даам ач чок. Олар уругларын өөредилгези, кижизидилгези, көлөр үези дээш кызып турар болбайн аан. Чыгык чырык класстарда уруглар амырап өөренип турарлар.

төвү — Кызыл-Мажалык суурга методиктик төпке уламчылаан. Аана кожуунуң 9 школалары киришкенниң түнелинде бистин Шекпээр ортумак школазы бириги чырык ээлээн. Мөөрейни удрутуп эрттиреринге школада

ларында интернаттар дүжүп турда, бистин школа кызып, бар аргалары ажылдап тургаш, бүдүн, чартык ескү уругларны болгаш хой ажы-төлдү өг-бүлелериниң уруг-дарын интернатче хаара туткан. Рынок чеже-даа малап турза, коллектив болдунар аргалары ажылдап турар. Школада далган, тараа тыртар дээрбени шевер холдуг ажылчынывыс Элбек-оол Монгуш кылды каан Аана тарааны суурнуң чону, башкылар, ажылчынар кээп дээрбедеп алырлар. Школада бир чүкк машиназы болгаш автобус бар. Автобусту 1997-98 өөредилге чылында школага ачы-дуза марафону эрттирип турда, Президентивис Ш.Д.Ооржак белекке берген. Ооң-биле өөреникчилер, башкылар Кызыл, Абакан, Новосибирск чедип чораннар. Автобус, машина-даа ажыл-агыйга дузазы кончуг улуг болур чүве-дир. Школаның аргы-силени, чырык, чылын ханылап турар эки ажилдыг техниктиг ажилчынары-выска Элбек-оол Монгуш, Май-оол Куулар, Тамара Монгуш, Раиса Ховалыг, Олег Ооржак олар хамааржыр. Мурунда салдырган суурларын башкылар ханы медегер билеп, бурунгаар көрүш чүткүлдүг, эрес-сорукут ажылдап турарлар. **Галина ООРЖАК, тыва дыл болгаш чогаал башкызы, "Анык бижикчи" болгумунуң удруткучузу.**

Бистин Хөндөгөй ортумак школаның башкыларын ажылдап турарын мактавас арга чок. Шупту-ла бедик көдүрлүшкүнүгү, чаа-чаа онзагай чүүлдерин тывар дээш улуг дилээшкенин ажылдап турарлар. Ооң чүгө чыгык чижээгө эртем-практиктик конференцияларны адааш, маңаа доктар бодап тур мен.

Ийе, бистин школавыста эртемнен азы-биле тус-тус айларда өөреникчилерин эртем-практиктик конференцияларын эрттирери чанчалык берген. 1996 чылдын күзүндө бистин доозукчу-бус, ТываКУ-нун гуманитарлыг факультетинин студентизи Надежда Куулар төрөөн школазынга күрүнү практиказын эрттирип келгеш, тыва дыл, чогаал айында үстүкү класс өөреникчилеринге бир дугаар конференцияны эрттирген. Оон бээр-ле бо чүүлдү башкылар-да, өөреникчилер-даа улуг сонуургал-биле хүлээп алгаш, анги-ангы эртемнен талазы-биле шинчилел ажилдарын чоруулап, конференцияларын эрттирип эгелээш. Бо-ла бүгү чедишкенинге чалгынналгаш, школа өөреникчилерин "Чүткүл" деп эртем-инициатива айткан деп. Ону анык башкы Н. Куулар удрутуп турар. Бо хүннерге чедир чүгө тыва дыл, чогаал методиктиг ажилдарына (МК) безин хамаарыштыр алыр болза, эртем-практиктик 4 конференция болуп эрткен. Эртен өөредилге чылында шүлүкчү Ю. Ш. Кюнегештиң 70 харлаанынга турсааткан "Поэзияга өскерилбээш шынчы сеткил" деп конференцияны олар эрттиргенер. Аана чүгө өөреникчилер эвес, а школада тыва дыл, чогаал башкылары Уран Монгуш, Гина Монгуш олар база солун илеткелдерин кылып, киришкенер. Эрткен чылын тыва дыл, чогаал МК-зы эң баштайгы херээжен шүлүкчү, сурагыл чыгык чер-чурттувус Донгак Барыкан Хуралбай уруунуң 100 харлаан оюнга турсааткан "Эневистиң эртинези эгелекчү чолунда-дыр" деп эртем-практиктик конференцияны бедик денелге эрттиргенер. Чыл келген тудум-на улам эжикип, кожуунун башкыларында ангида, өске-даа

Ооржак, оглуну өөрүнүшти Байлак Артседа оларын сактышкын чүгөүм дымнакчыларга дээштиг болгаш солун болган. Эртем-практиктик конференцияны сурагыл эневистиң Хөндөгөйниң анык-өскенинге чыгык-биле башкарыкчы дооскан. Тыва дыл МК-зынын салган сурагы чедип алдынган: өөреникчилер ат-сурагыл эневисти дугайында хойну дымнап, шынап-ла, бир дугаар тыва херээжен шүлүкчү—бистин чыгык чер-чурттуг улуг өскериле-тир деп чүвени ыяк билеп алган. Чоргааралдык база бир отчугаи оларын сеткилдериңди чырып келгени чүгөүм.

РЫНОККА КЫЗАГАДАТПАЙН...

тыва дыл болгаш литература башкыларының үлүг-хуузу улуг болган. Школада хол бөмбүү, баскетбол секциялары, Кызыл-Мажалыктың өөредилге-бүдүрүлгө төвүнүң салбыры (филиал) доктаамал ажылдап турар. Салбырда баш таарар, бухгалтер, хеп бижар болгаш даараар, чеп кылдыр болгумнерин тускай мергежилди—Чайкина Куулар, Айдысмаа Монгуш, Олча Курбайзы, Вероника Монгуш олар солун, уругларга ажыкты кылдыр эрттирип турарлар. Ук болгумнерни дооскаш, уруглар тускай мергежилди чедип алганын дугайында документ (сертификат) алырлар. Эртемнен азы-биле школада тургустунган "Анык бижикчи", химия, математика, орус дыл, даштык дыл(англи), сонуургал азы-биле шыдыраа, "Уран холдар", "Анык ого-

шыл" дээр чергелиг темалыг кежээлер школага болуп эрткен. "Алдың күс" кежээ-эринге класс бүрүзү аш-шениң делгевизиан, бир ногааны камгалаан альбом-чадыгары кылган, 1 ширбиңил, класс чугайлаар 4 кисточка, 1 хараган ширбиңил база эм оттар чыгыш дужааган. С.Сарыг-оолдун 90 харлаанынга турсааткан "С.А.Сарыг-оол—тыва литератураның наачыны, оон генин" деп неделяга өөреникчилер ыры, аяның номчулга, сенажыканы көргүзүп мөөрейлерни киришкен. Бириги черин 10 класстың өөреникчилери (башкызы С.К.Саая) алган. Ол-ла мөөрей кожуун

Салым-чол

ХОЛУ-БИЛЕ ТУДУП ТУРГАШ...

Улус өөредилгезиниң тергини, хоочун башкы Борбак-оол Иргитович Араптан Сулпан школазын хой чылдар дүргүзүндө билдирип удрутуп, эээш эвес чедишкенин билеп келген. Эртен өөредилге чылында эгелеп шенелде, чаа программа-биле ажылдап киришкен. Ук школаның башкылар коллектив, ылаңгы дагыныкчылар анык специалисттерге орга-дуржулгазын дамчыдып, амыдырал, эжел-ининге ажыктыг сумелерин кадып, деткимчени көргүзүп чоруунуң өөрүп чоргаарланарлар. Ындыгларын бирээзинге эге класстар башкызы Роза Ажыны адааны таворылга эвес. Ол ажилынга бердинген, бодунга, өөреникчилеринге негелдеп, кызымак чоруу-биле хүндүткелди чаалап алган, бо чылын аттестация эрттиреринге белеткенип, шудургу ажылдап турар башкы болду. Ук-тоогозу өвүрдө Чаа-Суур, Дус-Даг чурттуг. 1978 чылдан бээр школа, улус өөредилгези-биле халбактанчыл чоруур. Ам оон намдарына хамаарышкан демделгел архивинден каш одуруглар-биле таныштырайн.

1961 чылдын март 8 аажок чыгык, аяк хун турган. Анык не Александр Адыгаа белек болуп, баштайгы дуну уруу төрүтүнгөн. Март 8-те сенээр кызыл боодал чечектерге дөвөлдөп, анык ада-ие урууну Роза деп алап алганар. Өг-бүдүниң улуг уруу болгаш ындай ийкеле, ол кончуг кежээ, эрес уруг болуп өзүп келген. 8-ки класста өөренип турда, авазы күжүр божааш хевээр одунайы барган. "Ава чокта, бүдүн оскус" деп үлгөргө домактын маадыры бооп, Розакы болундан бичи 4 дуналарын ачазы Кара-оол Сааянын дузазы-биле төлөткүп кижилер кылдыр азырап, өстүргөн. Бо хүннерде-даа ол думаларынын быжыг чөлөнгени, эриг баарлыг иези болушаан. Торгалыга ортумак школаны эки демдектерди дооскаш, дүрген-не ажилды берзимзе дээр сеткили-биле, Кызылдың башкы училищезинче кирип алган. 2-3 чыл билдир эвес, эге класстар башкызынын диплому алгаш, төрөөн чери Чаа-Суур школазынга ажылдап берген. Дуржулга чок анык кижизидилгези, адыр А деп үжүк билбеш чаштарны хүлээнип алгаш, сестип-даа турганы бар.

—Эдеп болгай, эң бириги өөреникчилерим кайгамчык шуудаачал, өөрениринге салымныг класс болган—деп, ам сактып олурар. Кижиниң эң баштайгы хол-биле тудуп кылган ажил-чымызы оон соондагы оруун изээринге улуг салдарды дээрзи билдиндир. Мөзүлдүг, бүдүштүг кысты чоң доразан эскерип, хой-ничи ажилдарыңче, херээженнер, депутаттар чо-

МЕРГЕЖИЛИНГЕ ШЫНЧЫ

Амгы үеде кижилер боттары баш минип чурттаар апарган. Экономиктиг рыноктуң салдарына алыскаш, шыраак билдиргел, талантлыг эш-өөрүмүнү ажылдаан үнүп чорутканынга хомудал чор мен. Олардан коммсантылай бергенери-даа бар-ла. Ың-чалза-даа Тываның школаларында эзулуг ажилынга бердинген, быжык тура-сорукут башкыларын бары база өөрүнүчү. Чижек кылдыр Терлиг-Хая ортумак школазында эге класстар башкызы Айлаана Сотнамны алап болур. Ол 1996 чылда Кызылдың башкы училищезин дооскан. Боду талантлыг, чорууга талазы-биле тускай мерге-

Хомудал. Өөрүшкү

жилди. Амгы үеде ол аттестацияга белеткенип, ажык кичээлдерни эрттирип турар. Кичээл бүрүзү кижизидилгези утка-шынарлыг, бойдус-биле харызаалыг, сонуурганчы. Школа директору М. К. Дүрбүлек, өөредилге эргелекчизи М. А. Кюнар база школаның төрөлдөр комитети, башкылар анык башкынын кичээлдеринге олуржуп, улуг үнелди берип келгенин айтырла да четчир.

Болуунуң эртемниң азы-биле кожуун чергелиг мөөрейлерге кирип, шаңналдыг черлерин ула-дараа ап келген. Оон чижээне Сулпан школазынын баазыныга танывазы класстың өөре-

никчилеринге ажык кичээлди эрттиргенин жюри кежи-гүнери бедил-биле үнелээш, ийги черин тыысқан.

А. Ф. Сотнам рыноктуң аар чүгүнге бастырбайн, авазы, угба-думалары-биле кады бода, шээр маалды тудуп, чылды-на сингени кезип ап, ногаа айман тарып, толугу-дога чурттап турарлар. Кижиниң күш-ажылга хамаарыштыгы кандыг болду, амыдырал-чурталгазы база ындай болуру чоп. Амгы рынок үезин улуг бергездешкин чокка алып эртип, шилип алган мергежилдине шычык башкыларын Тывада бары сагыш-сеткилди өөртүп чор.

Александр ООРЖАК.

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРИМ — ПЕНСИОНЕРЛЕР

Башкы, өөреникчи бүрүзү бодунуң ажылдап, өөренип турар школаның эң-не эки, эң-не дээр, эң-не чораш, чыгык, чырык, каас-шиник кылдыр санаар деп бодаар мен. Мээң ажылдап чорашан Чадааның 1 дугаар школазы менээ база шах ынчаар сагындырар—кеээде эрчим болгаш чок.

Мен ол школага 1948 чылдын август 20-ден эгелеп ажилдаш, 1988 чылга чедир ажилдашым. Кызылдың башкы училищезин дооскан, чаала 20 харлап чоруур анык башкы болум, эге класстарга ажылдап эгеледим, ынчан 2 дугаар класстың башкызы болдум.

Мээң ынчангы өөреникчилерим амгы үеде боттары-ла пенсионер башкылар бооп, бистин республиканың анги-ангы булуңдарында ажилдап, чурттап турарлар. Оларнын дык хойун кижизидип шыдывас, уттундура бээр чүвө-дир, эки кижизиде алап көрөдү. Чижээ, Торлушпан Сат, Алфетина Тюлюш Чоюн-Хем, Чижээ, Варвара Ховалыг Өвүрдү дээш, оон-даа өскерлер.

Мен 1948 чылда Чадаана хоорайга баарымга, чүгө 2 школа бар чораш, амгы 2 дугаар ортумак школа орус класстарыг эге школа турган, а бистин 1 дугаар ортумак школавыс долу эвес ортумак школа азы чүгө 7 класста чедер. Шупту 300 хич өөреникчил, 12 хич башкылыг, школаның директору Тува-Хоо Кыргыз, Өөредилге эргелекчизи Яков Шендер, амыдырал башкылары болуштар.

Рыноктуң бо берге үезинде аштык-чечим, аш-а-тогериктиг ажилдап, чурттап турар школалар амгы үеде ховар. Башкылар олурбайн, кызып ажилдавас болза, олурга кым-даа дуза катпазын медегер билеп, булган кирипкенер. Чурталгага ынак болуп, чараш амыдыраары — башкыларын алыс сорулгазы-даа ол.

Школаның концерт залын Суш суурун чурттагылар, ада-иелер, аалчылар долдур олурупкан. Башкылар болгаш өөреникчилер аалчыларга солун концертти бараалгатканнар. Кадикшыл төвү ажиттыган болганда, ажы-тодун кады, келир үези ам

А ЧЫ — Д У З А

Чадааның бир дугаар школазын туттунгандан бээр 28 чыл болуп турар. Ол үениң дүргүзүндө капитал септелге чыгык-биле кылдыммын. Одалга системазы ирип-дешип, датталып үрелген. Аш-а-тогерик чедишпезинден база септелгеге херегелээр материалдар чок болганындыр амыгы үеде кандап-ла ажал кылдыммын турган. Ынчанга бо өөредилге чылының эгезинде

ЧИДИГ АЙТЫРЫГЛАР ТУРЗА-ДАА...

школавыс белең эвес болуп, уругларны ПТУ-6-га, кежээки школаның баазыныга, № 4 школага үш ээлчек кылдыр эрткен чылдын декабрь 1-ге чедир өөредип келдизин.

ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржактын көргүскөн ачы-хавыязы, сагыш човаашкыны түнелинде бо хүннерде база катап чыгык, чырык, делгем школавыста өөрени бердизин. Өөрүнчүүн чүгө денээр боор! Чокта чаа төрөөн школавыстың 70 чыл болган юбилейин демделеп, доозукчуларымыз-биле ажурлаштымыс. Чалатканнар ажилдап, өөреникчилерге дөгүм болур чыгык сөстериңиң чугаалап, белек-селекти-даа өргүдүр.

Зоя ХУЛЕР-ООЛ, Чадааның бир дугаар школазынын директору.

АТКААР КӨРҮШ

Интернаттың шупту орун-нарын тыва казыныкчылар ыштаан кылган. Магистратын, сыртыктарын аяк казыныкчы эжелген саваң, сижен-биле долдуруп каан. Ындыг сиен матрас, сыртыкты чаа келген анык башкыларга база бээр турган чүвө. Кижиниң школа, интернат, столованы ыш-биле одаар, өөреникчилер кичээл доостурга-ла, топкак казыныкчылар оттулар топкактарын класстарга, школага, интернатче дажылап-ла эгелээрлер.

Бистин өөреникчилеринде амыдыралы ол үеде чеже-даа бөдүүн, берге болза, оларнын өөредилгеге сундулуун ам-даа кайгар мен. Чырык чок, керсинин лампа адаанга класстарга-даа, бажынынга-даа, интернатка-даа кичээл өөренип олурарлар, бистин ол эрги ыштаан кылган школавыстың 3 казт школага 1970 чылда коштувус, эзулуг чырык, чыгык, чараш, эптиг класстарыг апарган бис.

Бистин ол эрги ыш-биле шыштын ханаларында дыкала хой ат-алдардыг-даа, ажил-инжиге эрес-кежээлдер-даа үнгүлээш чүвө.

Хоочун школаның төөгү мээң амыдыралым-биле тудуш, аана эээш-биле-даа бол, бодумун үлүг-хуумун кирип чорашымга өөрүп, оон буаның ижи хой-хич чылдарда уламчылаарынга бүзүрү мен.

Долуа ХОМУШКУ, РСФСР-нин школарынын алдарлыг башкызы.

СОЦИАЛ ААРЫГЛАРЫН КӨВҮДЭЭНИНДЕН

Биң-Хем кожуунуң Сушь ортумак школаның баазыныга республиканың "Кадикшыл" төвүнүң (доргазы Н. Б. Тырык-Кара), школа коллективинин кады ажыл-чорудуу азынын түнелинде кадыкшыл төвү ажиттыган. Школаның коллективин аңаа келген аалчыларын ээлдээ-биле үтүк хүлээп алган. Ол аразында директоруну өөредилге талазы-биле орапакчы Анна Хомушкеевна Бай-Кара-биле ужуражып чугалажы бердим. Башкы школаның амыдыралы-биле кахсы таныштырдым.

Суш ортумак школада 154 өөреникчи өөренип турар. Нитизи-биле 25 башкы база техниктиг ажилчынар ажилдап турар. Школа туттунгандан бээр алды-чеки чыл эртсе-даа, чаа шиничи хевээр болду. Ол ында ажилдап, өөренип турарларын бедик харысалга, эки сагылга-чурум, камныг чорууну херечизи-дир. Шынап-ла, школанын ишти аргы-силег. Дирлелгези тергини. Чүге дизе спорт, концерт залдарын, өөреник кабинеттерни болгаш коридорну тускай чуркуучулар чаалап алгаш, оларга кылдыртып алганнар. Аңгы

трактор садип алган. Сушта анги-ангы кожуундардан башкылар ажилдап турар. Школа директору Лидия Маалды кым кайы кожуунда келген болду, ол кожуунче арга-дуржулга солушпашаан, башкыларын төрөөн чери, төрөл чоңунга берип турар.

А ЖЫДЫШКЫН

экижири ужурулуг. Байрылгы кежээге суурда үлгелериг өбүлелер: Зинаида, Владимир Тюлюштерниң, Кара-кис Аркачааның, Геннадий Оюун-болгаш өскерлери-даа оцна киринда хуйдулуг долдурга чалааннар. Олар боттарынын амыдырал-чурталгазын таныштырып, ажы-тол кижизидилгезинге хамаарышкан айтирыгыларны чугаалап, рыноктуң бергезинге туролбайн, амыдырал-чурталгазын арга-сумелерин солушкан. "Кадикшыл" төвүнүгө эм оттар-биле эневистиң аргаларын таймалырап чоруур Е. А. Чупрасова эм оттарни үлгелериг өг-бүлелерге белекке берген. Келген аалчылардан ол төптү директору Наталья Тырык-Кара, Кызылдың № 9 школанын башкызы Ай Кара-оол болгаш өскерлер-даа төптүн ажиттыгынынга өөрүн сеткилин илередиң. Сүштүн чоңунга кадыкшыл-

Допчу намдар, чуруктуг альбом

ТӨӨГҮВҮСТҮ—САЛГАЛДАРЫВЫСКА

Амгы үеде партиялар болгаш хөй-нитти организацияларының архивинин төвүнде (эрги партия архивинде) чыл ажыр ажилдай бердим.

Кыска үенин иштинде элээн хөй эртемденнер, эртем ажылы камгалап алып дээни аспирантылар, рефераттар бижири дээр ТКУ-нун студентилери, төөгүнүч болгаш аңгы-аңгы кижилерин ижил-чорудулгазының истекчилери, ада-иезинин ук-изыгуурун сонуургаан кижилер келир боор-дур. Оларнын иштинден чоокта чаа Америкадан, Англиядан, Германиядан шинчилекчилер анык-дааш барганнар. Оон аңгыда Иркутск, Улан-Удэ, Москва, Моолдун университеттеринин студентилери болгаш аспирантылары шинчилекчилер кылгаш бардылар. "Тываны чүге улус мынчаар сонуургал турарлы?" — деп айтыргыны улус-чон сонуургай бээр-дир.

Чүге дээрге Тыва—күрүне тургузулуун база амдырал-чурталгазының талазы-биле делегейде байлак төөгүлүг, эркен оруу солун күрүне болуп турар. Ол феодал хамаарылгалыг чурттан доораан капиталисттик эвес оруктап хөгжөөн күрүне болгаш улустун кичээнгейин хаара туруп турар. Ийи талазында, делегейин төөгүзүнде Тыва база бир солун арынныг. Ол делегейин ийги дайынның төнчүзүңге чедир, азы делегейин социализм системасы тургустунгуже чедир социализм тургустунгуже чедир СССРЭ, капиталисттик эвес оруктап хөгжүү орган Моол Арат Республика бо үш күрүне чагыс деминг хөгжүү органнар. Ынчангаш Тыванын төөгүзү моон-биле база байлак.

Тыванын төөгүзүн өөренип кээп турар истекчилерин, ылаңгыя даштык чурттардан кээп турар эртемденнерин кичээнгейин, Тыванын нитти төөгүзү-биле чергелештир, ол үеде ажилдап турган ТАР-нын болгаш ТАРН-нын удурткучулары, тускай эртемчилерин, оларнын эртембилдин, мергежилдин, аргадуржулгазын кончуг сонуургаар боор чорду. Ылангыя ТАР үезинде удурткучуларнын хууда төөгүзүн өөренип көөрүне чүктүр чордулар. Ажы-биле чугаалаарга бистин архивте кижилерин хууда төөгүзүн көргүзөр чүге чүгүрүңер, тускай эртемчилери колдуунда чок. Ол дээш бис дыкка эпчок байдалга таваржып турдувус.

Чүл дээрге, ынчангы үеде ажилдап чорашан партия, күрүне, аревэ ажилдакчыларының хууда херектерин баштай 1953 чылда, оон соонда 1972 чылда база катап чок кылган болган. Келген эртем ажилдакчылары болгаш өске-даа истекчилер ол дээш дыкка хомудаарлар чорду. Ол черле чөп.

Төөгүнү кижжи тургузар-ла болгай. Кижилерин хууда херектерин чок кылган—Тыванын төөгүзүн чок кылганмыр. Чок кылдынган төөгүнүч оода чылдык-чамдыын сорулга-биле Н. Л. Күнчүнүң эгелеп кааш доозуп четтикпейн барганы—кижилерин кыска намдарны бижээн чуруктуг альбомнарны шала-була доозар четтивис. Ук ажилды кыларынга бистин аравыста чурттал чоруур, төөгүнүч динг херечилери болур хүндүлүг хоочуннары-выстын дузазы улуг.

Чуруктуг альбомнарны тулуп алгаш, 30 ажыг хоочуннар-биле чугаа кылып, чуруктарда хоочуннары таныдып, оларнын кандыг ажилдарга ажилдап чорашанын тодарайтып турдувус. Оларнын аразын доор ачуннас С. С. Соном, М. Б. Артан, Х. А. Аччымаа-Тока, В. В. Орск-оол, М. М. Муунзук, К. Т. Аракчаа, Т. Ч. Норбу, Т. А. Толгар-оол (өөнүң ишти Аппай башкы-биле), О. Б. Биче, Т. К. Пичен-оол, А. А. Дүгержаа, М. К. Шырап, А. Г. Видлижанина оларга болгаш өске-даа дузалал эштерге өөрле четтиргени-висти илереттивис. Тыва Арат Республика үезинин партия, күрүне ажилдакчыларының чамдыктарының төөгүзү долу эвес-даа болза, ынчаар тургустунду. Бо чорук-биле Тыва Арат Республика-нын төөгүзү, чартык-чамдык-даа бол, катап тургустунду. Мону кылып турда, хомуданчыг чүве бар болду. Хоочуннарының амгы үеде чурттал чоруур ажы-төлдери боттарының адазынын, незинин кая ажилдап, чурттал чорашанын билбес боор-дур. Маана, бирээде, оларнын ада-иези уруг-дарынын кашкаар ажилдап, чурттал чорашанын бижи-биле-даа, аас-биле-даа төөгүп берип чорбанын. Ынчангаш оларнын төөгүзү боттарының чуртталгазы-биле кады үстүп

калган. Ындыларны буруудар сеткил менде чок. Шаанда Новосибирскиге өөренип тургаш, архивке баарымга, ында кайы үеден бээр улустарнын хууда архивтери шыгжаттынчып чылдап, ону ажы-төлу уламчылап, улам немер, төрөл бөлүүнүч төөгүзүн үспейн чоруур боор чорашан. Ону кончуг сонуургаан мен. Ийде, уруг-дарынын буруу-ууза база бар. Кижжи канчап ада-иезинин эртен оруун черле сонуургаас боор. Чамдык эштер адаларнын, иелеринин допчу намдарларын бижип бээр-биле мээң делегелеринин амга чедир саададып турлар. Олар бо материалды номчааш, хемчег алырлар боор деп база катап идегем.

ТАР үезинде удурткучуларнын, улус ажил-агынын

Төөгүвүс үзүлбес кылдыр салгалдарывыска дамчыдалы

яны-бүрү адырларын ажилдакчыларынын төөгү-намдары бо үеде улустун сонуургалын келдире чүве болган, а Совет эрге-чачырга үезинде Тыванын удурткучуларынын, тускай эртемчилеринин, амгы үеде Тываны чүгү деп, кандыг ынзылгы улустар удуртуп турганы деп айтырыг төөгүчүлери дөмей-ле сонуургадып келир. Анаа черле бээрээр мен. Бо таварылгада ТАР үезинин ажилдакчылары шакша, кыска допчу-намдарлыг, чуруктарлыг альбом кылары келди кызы боор деп боодаар мен. Ынчангаш Совет Тыва үезинде ажилдап чорашанын болгаш амгы-даа үеде ажилдап турар хоочун-даа, анык-даа ажилдакчыларнын хууда архивини организастаары чугула дээрин угаап билгеш, амдызында 100 ажыг хоочуннарының дан-зызын тургускаш, оларнын 50 ажынын хууда архивини организастаар дугайында чугааны кылдывус. Олар бо саналды изи-биле чүгүлдүрүңер, деткип, хууда архивке херек чүгүлдери эмгелет-челеп эгелей бергенин. Ынчангаш хоочун бүрүзү салгалдарына дамчыдар хуу

архивтиг болуру албан. Чүге дээрге: бирээде, ол төрөөн Тывавыстың төөгүзү-дур. Кым кандыг адырга ажилдап чорашан болдур, ол кижинин ажил-чорудулгазы ол адырнын хөгжүлдүзү-биле сырый харылзаалыг болгай. Ийде, хуу архивти тургузар—төрөл бөлүктүн төөгүзүн эгелээринин эге базымы болур. Чүге дээрге хуу архив ол кижинин амдыралы-биле кызыгаарлаттынмас, оон ажы-төлу, дөргүл-төрелдери ук архивти уламчылап, чыл чылы-биле ону улам чет-челеп, немер чоруй баар болгай. Моон онза солун төөгү үнүп келир. Бодунун төрөл бөлүүнүч төөгүзүн моон сонгаар тургузар дээш кижжи бүрүзү кызыдар боор деп идегеп турар бис.

Ал-боттарывыс-даа, ажы-төлүвүс-даа ада-төрөл бөлү-

төрелдеринер, бодунар, ажы-төлүнер дугайында улустун бижээ чүүлдери, илет-келлер, саналдар, рефераттар, Диплом, аттестат, депутат азы яны-бүрү албан-ду-жаалдарнын шындыктары, хөрөк демдектери, орден, медальдар, хүндүлүл бижи-ктер, хүндүлүг аттар, яны-бүрү тырттырган чуруктар (Бо чүгүлдериң боттарың дужаавас дээр болза, оларны ксерокска тырттырып ал болур бис). Хун демдегелдеринин дептерлери, чогаалдар, Хол-биле бижилгелери э-не үнелиг. Чураан, чазан дээш, өске-даа чүгүлдериң тырттырган чуруктары.

Архив чери бүгү дужаган чүгүлдериң данзызын тургускаш, кижжи бүрүзүңе хуу-хууда фондуну ажыкташ, данзызының бир хоолгазын ээзинге бээр. Фонд ээзи бодунун төөгүзүн архивте шыг-жадып каанын ажы-төлүңе, чок кижилеринге дындыдып, ук архивти үзүктелдирбейн уламчылаар-биле данзын дамчыдып берип болур. Амдыралдан көрүп чоруурга, чамдык алдарыг кижилерин яны-бүрү шанналарды, хүн демдегелдери, чогаалдык ажы-херээ ол кижжи чок апары-биле кады чиде бээр-дир. Ол кончуг хараалдангы. Алдарыг кижинин төөгүзү оон-биле үстүп калбас ужурулуг. Чамдыкта сактып-бодал олурарга, харын-даа мунгаранчыг болгаш коргунчу-даа. Ынчангаш төөгүвүс үзүлбес кылдыр салгалдарывыска дамчыдарын кызыдып көрө-өзүңер деп эш-өөрнү кыйгырар изиг күздөгү мен.

Салгалдарга арттыры-биле өг-бүдө архивин бир-ле дугайында комсомолдуг, партияның хоочуну Середжаа Сайын-ооловна Куулар чет-челеп, архивте 42 сыныг яны-бүрү бодунга, өг-бүдө-изинге хаммаарышкан солун чүгүлдериң дужаган.

База бир чугула ажил—бо чылдан эгелеп аравезин болгаш комсомолдун хоочунна-рының допчу намдарын бижээ чурдуктуг альбомну кылар сорулганы бис. Борта бүгү аревэге болгаш комсомолга ажилдап чорашаннардан анык турган бир чүгүрү-биле боттарының допчу намдары-нын бижээш, биске эккеп бээрин архив ажилдакчылары дилеп тур.

Бозыр МОНГУШ.

Уланчызы. Эгези №1-6, 9-12 "Шында". --А бо силер чогум чүү кижжи силер? --Коммерсант. Ынчангаш сонуургал олурарым ол-дур ийин, билбес эвес силер. Бензинни канчаар садып тур силер? Мөөңү-биле бе азы? --Кызылда запрова ажы-даш алган бис. Оон силерни районнарынар дугайын база бодап тур бис. Бо үеде дылдын кысказы, холдун узуну херек. --Шын болдур ам. "Силернин" дээринери боодаарга, өскөртөн келген ирги силер? --Ийе, Абакандан. Мырынай-ла кожанар. Барк-ла чангыс ижээнини адмлардыр бис ийин. --Ынаар ол кижжи аажок каттырган, хирези бодунун баштак чугаа-зынга боду аажок таарзынган боор.

Ону ажыгаш, Илбек база суглук чока салган. --Шын, шын, кожа. Ындыг таварылгада тывалар болза, чангыс оларнын хойлары-дыр бис дижир. Ол кижжи база ынаар хөгжүлдүр каттырган. Илбек уламчылаа: --Ылангыя бистин кожуунарывыс төптенирге суг заправкалар ажыктылаар болзунарза, улам эки-дир. Республиканың көдөз ажы-агыйы—колхозтар, совхозтар, кооперативтер, тараачын араатар бензин чок ат болганнар, машина, чепсек-херексели килеи туруп берген.

--Бензин садып алыксап тур силер бе? Бис, шагга, пионерлер чүү дээр ийик, кезээде белең, ха-ха! --Мен-даа кезээде белең эвес мен. --Ам чүл ынчаш, чүге долгандынар? --Солунда чарлал номчааш. --Чүү дээр-дир? --"К-700". --Аа, оокну ол-ла хүн бурт кылган. --Садыптынар бе? --Чүзүн кылчык. --Мен дыкка-ла алыксадым—деп Илбек олту баштактанган. --Поезд чоруй барган шыкжыл. --Чок, амдызында чорбаан. --Кайнаар садыкчаннар ол? --Саян артыңче. --Ол-ла бе? --Оон-даа мрак баар боор. --Чогум черле? --Сибирь делгем-не болгай—дээш, телефонуну ынды ужуңда кижинин акыс хак дээр соонда, буу-хаа-ла барган. --Ой, мегелетим, мегелетим. Мен орта билбес мен, та кайнаар садыпкан. Сонуургаар болзунарза, босстан айтырып алынар. Бензин-даа дугайын, трактор-даа дугайын. Херегээр болзунарза, арага-даа дугайын. --Арага база садып турар силер бе? --Уениң негелдизи ынчак барган, ону коммерсант кижжи бодунар билдир силер. "Босс" деп сөс Илбекти кайгыдыпкан, оон улам калдалган. --Черле ынчаш поезди чоруй барган шыкжыл? --Телефонда кижжи ам мырынай хордай бергеш, хөжү-лээр да барган. --Кандыг кончуг халалыг кижжи апардынар, эргим хүндүлүг хамааты, Тывадемир-орук чок дээрзин билдир-ле болгай силер. --Ол кижжи анаар телефонну октапкан боор, үзүк чок мелез эдип туруп берген. Илбек үлүг тынгат, боду база телефонну салып каан: "Алтынчаштарда" база "босс" бар, "Тайгада" база "босс" бар. Болар чүге үн алчы бердилер?"

Ам чаа номчааны чагаанын соонда телефон-биле бо чугаа Илбектиң сеткилин далаштырып турар берген. Хүнүн батпазы аажок болган, кыш-даа турган болза. Ажыл соонда ам карангыларын, оон соонда 9 шакты манааш олурупкан. Эрте чед бергеш, карангы дон алаакка чүңү кылар боор? Арай боорда чогуур шакты манап алгаш, Илбек парче кылаштып кирипкен. Ындыг соокта, ындыг орай олче кым кирипел, чангыс-даа элеш дээр кижжи чок болган. Ындамында черлик ыттар халчып турганнар. Ол аза-четкен нериниң хоорайда-даа, көдө-де-даа көвүдээнин кижжи кайгар чүве-ле болгай. Илбек делгелге залдыг бажын чанынга чоокшулап ора, пальтозунун ишти ки карманьдан пистолетин ужулгап, даштыкы карма-нынче суккаш, он холунга тулуп алган: "Херээженер кончуг чон болчук, көк хүндү-лө даштын эжиң кастыңда шагда олурда-ла, кижини кабинетинге ойтур баскаш, дорт-ла муна бээр, дорзук-тангаш кырынга олуртуп, күштээр деп баар".

Делгелге залыннын артында теректер аразы карангы болган. Болчак кылган билдин-мес херээжен доораан-ла ыштар артында үнүп келген. Ортамак дурт-сынныг, хал-баннарыг селбегер бөртүгү, дөртөгөр чолдак тоннуг, тар чүвүрлүг, оозун болаарга, анык херээжен болган. Бир эвес кидис идиктерин санаас болза, ынчаар кеттинген кыстар Кызылдын кудумчуларында эжен эндирки. Херээжен кижжи эки-менди-даа чок чугаалаан. --Менден кортпаныр, чаас-каан мен. А силер? --Ол үнү Илбек бир-ле черге дыннаан ышкаш болган. --Мен база чааскаан мен-деп, Илбек харылааш, ол үнүңү каяа дыннаанын сактып чадал-ла эгелээң. --Силерни чагаа-биле дүвү-редип турар кижжи мен-дир мен. Силерни ам соок алаакка доунуарым ол-дур. Буруу-лук болдум. --Ажырбас, ажырбас, нитти херек-ле чогул турар болза... Херээжен кижжи ажил-херекче доораан кирипкен: --Мен чүгеле силерниң истелгенерге кандыг-бир дуа кадыттар ирги мен бе дээш оралдажып тур мен. Ам шөлөдө мен. Хуусаам төнүп тур. Херек апарза, телевизор чокка база узаттырар боор мен. Силер юрист кижжи болгай силер, ынчангаш билдир ужурулуг силер. Бо болза, бирээде, кычгыдан кижжи шагда ажилдакчымыр-дир, ийде, мен оон душтуу кижжи мен, ынчангаш мен ажил-албаным болгаш төрөл харылзаам чылдагааны-биле манаа истелге кылар эргем чок. Ол дугайын база силерге дыннаган мен. Ынчалза-даа хойлу-дурум хажытпаар мен, чүге силерге дузаалар дээриниң база катап ам бодунарга чугаалап тур мен. Мени эки дыннап көрүңер. Хөй чугаалаас мен, чайым чок. Борта үр ызыр-ныр болумза, чаа компаниям менээ карзыл бээр. "Босс" улусун уругулу хынал турар. (Илбектин угаанын "босс" деп сөс чык кылдыр дынналган, "агычгыштарда" база ындыг сөс бар болгай). Мен ынаар чанып-чашып, кады арагалып, тапкылап тургаш кирип алган мен. Хээлиеп, илбел үлүг тынгат, боду база телефонну салып каан: "Алтынчаштарда" база "босс" бар, "Тайгада" база "босс" бар. Болар чүге үн алчы бердилер?"

Ам чаа номчааны чагаанын соонда телефон-биле бо чугаа Илбектиң сеткилин далаштырып турар берген. Хүнүн батпазы аажок болган, кыш-даа турган болза. Ажыл соонда ам карангыларын, оон соонда 9 шакты манааш олурупкан. Эрте чед бергеш, карангы дон алаакка чүңү кылар боор? Арай боорда чогуур шакты манап алгаш, Илбек парче кылаштып кирипкен. Ындыг соокта, ындыг орай олче кым кирипел, чангыс-даа элеш дээр кижжи чок болган. Ындамында черлик ыттар халчып турганнар. Ол аза-четкен нериниң хоорайда-даа, көдө-де-даа көвүдээнин кижжи кайгар чүве-ле болгай. Илбек делгелге залдыг бажын чанынга чоокшулап ора, пальтозунун ишти ки карманьдан пистолетин ужулгап, даштыкы карма-нынче суккаш, он холунга тулуп алган: "Херээженер кончуг чон болчук, көк хүндү-лө даштын эжиң кастыңда шагда олурда-ла, кижини кабинетинге ойтур баскаш, дорт-ла муна бээр, дорзук-тангаш кырынга олуртуп, күштээр деп баар".

Делгелге залыннын артында теректер аразы карангы болган. Болчак кылган билдин-мес херээжен доораан-ла ыштар артында үнүп келген. Ортамак дурт-сынныг, хал-баннарыг селбегер бөртүгү, дөртөгөр чолдак тоннуг, тар чүвүрлүг, оозун болаарга, анык херээжен болган. Бир эвес кидис идиктерин санаас болза, ынчаар кеттинген кыстар Кызылдын кудумчуларында эжен эндирки. Херээжен кижжи эки-менди-даа чок чугаалаан. --Менден кортпаныр, чаас-каан мен. А силер? --Ол үнү Илбек бир-ле черге дыннаан ышкаш болган. --Мен база чааскаан мен-деп, Илбек харылааш, ол үнүңү каяа дыннаанын сактып чадал-ла эгелээң. --Силерни чагаа-биле дүвү-редип турар кижжи мен-дир мен. Силерни ам соок алаакка доунуарым ол-дур. Буруу-лук болдум. --Ажырбас, ажырбас, нитти херек-ле чогул турар болза... Херээжен кижжи ажил-херекче доораан кирипкен: --Мен чүгеле силерниң истелгенерге кандыг-бир дуа кадыттар ирги мен бе дээш оралдажып тур мен. Ам шөлөдө мен. Хуусаам төнүп тур. Херек апарза, телевизор чокка база узаттырар боор мен. Силер юрист кижжи болгай силер, ынчангаш билдир ужурулуг силер. Бо болза, бирээде, кычгыдан кижжи шагда ажилдакчымыр-дир, ийде, мен оон душтуу кижжи мен, ынчангаш мен ажил-албаным болгаш төрөл харылзаам чылдагааны-биле манаа истелге кылар эргем чок. Ол дугайын база силерге дыннаган мен. Ынчалза-даа хойлу-дурум хажытпаар мен, чүге силерге дузаалар дээриниң база катап ам бодунарга чугаалап тур мен. Мени эки дыннап көрүңер. Хөй чугаалаас мен, чайым чок. Борта үр ызыр-ныр болумза, чаа компаниям менээ карзыл бээр. "Босс" улусун уругулу хынал турар. (Илбектин угаанын "босс" деп сөс чык кылдыр дынналган, "агычгыштарда" база ындыг сөс бар болгай). Мен ынаар чанып-чашып, кады арагалып, тапкылап тургаш кирип алган мен. Хээлиеп, илбел үлүг тынгат, боду база телефонну салып каан: "Алтынчаштарда" база "босс" бар, "Тайгада" база "босс" бар. Болар чүге үн алчы бердилер?"

Ам чаа номчааны чагаанын соонда телефон-биле бо чугаа Илбектиң сеткилин далаштырып турар берген. Хүнүн батпазы аажок болган, кыш-даа турган болза. Ажыл соонда ам карангыларын, оон соонда 9 шакты манааш олурупкан. Эрте чед бергеш, карангы дон алаакка чүңү кылар боор? Арай боорда чогуур шакты манап алгаш, Илбек парче кылаштып кирипкен. Ындыг соокта, ындыг орай олче кым кирипел, чангыс-даа элеш дээр кижжи чок болган. Ындамында черлик ыттар халчып турганнар. Ол аза-четкен нериниң хоорайда-даа, көдө-де-даа көвүдээнин кижжи кайгар чүве-ле болгай. Илбек делгелге залдыг бажын чанынга чоокшулап ора, пальтозунун ишти ки карманьдан пистолетин ужулгап, даштыкы карма-нынче суккаш, он холунга тулуп алган: "Херээженер кончуг чон болчук, көк хүндү-лө даштын эжиң кастыңда шагда олурда-ла, кижини кабинетинге ойтур баскаш, дорт-ла муна бээр, дорзук-тангаш кырынга олуртуп, күштээр деп баар".

Делгелге залыннын артында теректер аразы карангы болган. Болчак кылган билдин-мес херээжен доораан-ла ыштар артында үнүп келген. Ортамак дурт-сынныг, хал-баннарыг селбегер бөртүгү, дөртөгөр чолдак тоннуг, тар чүвүрлүг, оозун болаарга, анык херээжен болган. Бир эвес кидис идиктерин санаас болза, ынчаар кеттинген кыстар Кызылдын кудумчуларында эжен эндирки. Херээжен кижжи эки-менди-даа чок чугаалаан. --Менден кортпаныр, чаас-каан мен. А силер? --Ол үнү Илбек бир-ле черге дыннаан ышкаш болган. --Мен база чааскаан мен-деп, Илбек харылааш, ол үнүңү каяа дыннаанын сактып чадал-ла эгелээң. --Силерни чагаа-биле дүвү-редип турар кижжи мен-дир мен. Силерни ам соок алаакка доунуарым ол-дур. Буруу-лук болдум. --Ажырбас, ажырбас, нитти херек-ле чогул турар болза... Херээжен кижжи ажил-херекче доораан кирипкен: --Мен чүгеле силерниң истелгенерге кандыг-бир дуа кадыттар ирги мен бе дээш оралдажып тур мен. Ам шөлөдө мен. Хуусаам төнүп тур. Херек апарза, телевизор чокка база узаттырар боор мен. Силер юрист кижжи болгай силер, ынчангаш билдир ужурулуг силер. Бо болза, бирээде, кычгыдан кижжи шагда ажилдакчымыр-дир, ийде, мен оон душтуу кижжи мен, ынчангаш мен ажил-албаным болгаш төрөл харылзаам чылдагааны-биле манаа истелге кылар эргем чок. Ол дугайын база силерге дыннаган мен. Ынчалза-даа хойлу-дурум хажытпаар мен, чүге силерге дузаалар дээриниң база катап ам бодунарга чугаалап тур мен. Мени эки дыннап көрүңер. Хөй чугаалаас мен, чайым чок. Борта үр ызыр-ныр болумза, чаа компаниям менээ карзыл бээр. "Босс" улусун уругулу хынал турар. (Илбектин угаанын "босс" деп сөс чык кылдыр дынналган, "агычгыштарда" база ындыг сөс бар болгай). Мен ынаар чанып-чашып, кады арагалып, тапкылап тургаш кирип алган мен. Хээлиеп, илбел үлүг тынгат, боду база телефонну салып каан: "Алтынчаштарда" база "босс" бар, "Тайгада" база "босс" бар. Болар чүге үн алчы бердилер?"

Ам чаа номчааны чагаанын соонда телефон-биле бо чугаа Илбектиң сеткилин далаштырып турар берген. Хүнүн батпазы аажок болган, кыш-даа турган болза. Ажыл соонда ам карангыларын, оон соонда 9 шакты манааш олурупкан. Эрте чед бергеш, карангы дон алаакка чүңү кылар боор? Арай боорда чогуур шакты манап алгаш, Илбек парче кылаштып кирипкен. Ындыг соокта, ындыг орай олче кым кирипел, чангыс-даа элеш дээр кижжи чок болган. Ындамында черлик ыттар халчып турганнар. Ол аза-четкен нериниң хоорайда-даа, көдө-де-даа көвүдээнин кижжи кайгар чүве-ле болгай. Илбек делгелге залдыг бажын чанынга чоокшулап ора, пальтозунун ишти ки карманьдан пистолетин ужулгап, даштыкы карма-нынче суккаш, он холунга тулуп алган: "Херээженер кончуг чон болчук, көк хүндү-лө даштын эжиң кастыңда шагда олурда-ла, кижини кабинетинге ойтур баскаш, дорт-ла муна бээр, дорзук-тангаш кырынга олуртуп, күштээр деп баар".

Делгелге залыннын артында теректер аразы карангы болган. Болчак кылган билдин-мес херээжен доораан-ла ыштар артында үнүп келген. Ортамак дурт-сынныг, хал-баннарыг селбегер бөртүгү, дөртөгөр чолдак тоннуг, тар чүвүрлүг, оозун болаарга, анык херээжен болган. Бир эвес кидис идиктерин санаас болза, ынчаар кеттинген кыстар Кызылдын кудумчуларында эжен эндирки. Херээжен кижжи эки-менди-даа чок чугаалаан. --Менден кортпаныр, чаас-каан мен. А силер? --Ол үнү Илбек бир-ле черге дыннаан ышкаш болган. --Мен база чааскаан мен-деп, Илбек харылааш, ол үнүңү каяа дыннаанын сактып чадал-ла эгелээң. --Силерни чагаа-биле дүвү-редип турар кижжи мен-дир мен. Силерни ам соок алаакка доунуарым ол-дур. Буруу-лук болдум. --Ажырбас, ажырбас, нитти херек-ле чогул турар болза... Херээжен кижжи ажил-херекче доораан кирипкен: --Мен чүгеле силерниң истелгенерге кандыг-бир дуа кадыттар ирги мен бе дээш оралдажып тур мен. Ам шөлөдө мен. Хуусаам төнүп тур. Херек апарза, телевизор чокка база узаттырар боор мен. Силер юрист кижжи болгай силер, ынчангаш билдир ужурулуг силер. Бо болза, бирээде, кычгыдан кижжи шагда ажилдакчымыр-дир, ийде, мен оон душтуу кижжи мен, ынчангаш мен ажил-албаным болгаш төрөл харылзаам чылдагааны-биле манаа истелге кылар эргем чок. Ол дугайын база силерге дыннаган мен. Ынчалза-даа хойлу-дурум хажытпаар мен, чүге силерге дузаалар дээриниң база катап ам бодунарга чугаалап тур мен. Мени эки дыннап көрүңер. Хөй чугаалаас мен, чайым чок. Борта үр ызыр-ныр болумза, чаа компаниям менээ карзыл бээр. "Босс" улусун уругулу хынал турар. (Илбектин угаанын "босс" деп сөс чык кылдыр дынналган, "агычгыштарда" база ындыг сөс бар болгай). Мен ынаар чанып-чашып, кады арагалып, тапкылап тургаш кирип алган мен. Хээлиеп, илбел үлүг тынгат, боду база телефонну салып каан: "Алтынчаштарда" база "босс" бар, "Тайгада" база "босс" бар. Болар чүге үн алчы бердилер?"

Ам чаа номчааны чагаанын соонда телефон-биле бо чугаа Илбектиң сеткилин далаштырып турар берген. Хүнүн батпазы аажок болган, кыш-даа турган болза. Ажыл соонда ам карангыларын, оон соонда 9 шакты манааш олурупкан. Эрте чед бергеш, карангы дон алаакка чүңү кылар боор? Арай боорда чогуур шакты манап алгаш, Илбек парче кылаштып кирипкен. Ындыг соокта, ындыг орай олче кым кирипел, чангыс-даа элеш дээр кижжи чок болган. Ындамында черлик ыттар халчып турганнар. Ол аза-четкен нериниң хоорайда-даа, көдө-де-даа көвүдээнин кижжи кайгар чүве-ле болгай. Илбек делгелге залдыг бажын чанынга чоокшулап ора, пальтозунун ишти ки карманьдан пистолетин ужулгап, даштыкы карма-нынче суккаш, он холунга тулуп алган: "Херээженер кончуг чон болчук, көк хүндү-лө даштын эжиң кастыңда шагда олурда-ла, кижини кабинетинге ойтур баскаш, дорт-ла муна бээр, дорзук-тангаш кырынга олуртуп, күштээр деп баар".

Делгелге залыннын артында теректер аразы карангы болган. Болчак кылган билдин-мес херээжен доораан-ла ыштар артында үнүп келген. Ортамак дурт-сынныг, хал-баннарыг селбегер бөртүгү, дөртөгөр чолдак тоннуг, тар чүвүрлүг, оозун болаарга, анык херээжен болган. Бир эвес кидис идиктерин санаас болза, ынчаар кеттинген кыстар Кызылдын кудумчуларында эжен эндирки. Херээжен кижжи эки-менди-даа чок чугаалаан. --Менден кортпаныр, чаас-каан мен. А силер? --Ол үнү Илбек бир-ле черге дыннаан ышкаш болган. --Мен база чааскаан мен-деп, Илбек харылааш, ол үнүңү каяа дыннаанын сактып чадал-ла эгелээң. --Силерни чагаа-биле дүвү-редип турар кижжи мен-дир мен. Силерни ам соок алаакка доунуарым ол-дур. Буруу-лук болдум. --Ажырбас, ажырбас, нитти херек-ле чогул турар болза... Херээжен кижжи ажил-херекче доораан кирипкен: --Мен чүгеле силерниң истелгенерге кандыг-бир дуа кадыттар ирги мен бе дээш оралдажып тур мен. Ам шөлөдө мен. Хуусаам төнүп тур. Херек апарза, телевизор чокка база узаттырар боор мен. Силер юрист кижжи болгай силер, ынчангаш билдир ужурулуг силер. Бо болза, бирээде, кычгыдан кижжи шагда ажилдакчымыр-дир, ийде, мен оон душтуу кижжи мен,

МАРТ 1-ДЕН МАРТ 7-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕПРОГРАММА

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00 КУЛЬТУРА МЕДЭЭЛЕРИ
9.15 "Каржы ангел", т/с
10.10 Калыкшыла
10.40 Мультифильм
11.00 Хуулаазынар шөлү
12.00 КУЛЬТУРА МЕДЭЭЛЕРИ
12.15 Хаак спортунун талазы-биле делегей чемпионоду
13.20 "Олар Төрөн чурту дээш тулчул чораннар", уран-чечен

фильм, 1-ги кезээ
15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 "Синбадтын чаа ужуралдары", сериал
15.40 Мультифильм
16.35 Он алды харга чедир...
17.00 "Каржы ангел", т/с
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Чаптанчыг дириг амытаннар
18.45 Мында болгаш ам
19.05 "Бистер" деп программа
19.45 "Мөнгө кыйгы", т/с
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ
21.45 "Даг чурттуг кижилер-IV", т/с
22.40 КӨРҮШ
23.25—23.45 МЕДЭЭЛЕР

"РОССИЯ"
7.00 Эртегинин мендизи-биле, Россия!
7.20 Шулту улус ыңча дижир. 7.45—7.58 Телеююн.
9.15 Дежурный кезек.
9.35 TV-клуб.
9.50 Барааннарны—почта дамчыштыр.
10.00 "Санта-Барбара", т/с.
10.45 Музыка
11.00 МЕДЭЭЛЕР
11.30 "Амыралдын эскиттери", уран-чечен фильм.
12.30 КӨРҮШ
13.30 Мультифильм.
13.40 Музыка
14.00 МЕДЭЭЛЕР

14.30 "Ыг думчуу", т/с
15.20 "Байлар болгаш алдарлыг кижилер", т/с
16.05 Мультифильм
16.15 Орус лото
17.00 МЕДЭЭЛЕР
"ТЫВА"
17.30 Уругларга фильм.
18.25 Музыкалаыг арынчыгаш. "№ 9 школа"
18.40 МЕДЭЭЛЕР
18.50 Сесерлиге Шагаа.
19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ
19.40 Коллаж.
"РОССИЯ"
20.00 МЕДЭЭЛЕР
20.30 Тодаргай-биле.
20.45 Баштайгы көрүштен ынакшыл.

21.20 "Чагаалажыр эрге чокка тос чыл", уран-чечен фильм.
23.10 Акуна матана.
00.15 Дежурный кезек.
00.30 МЕДЭЭЛЕР
01.00—01.05 Барааннарны—почта дамчыштыр.
НТВ
7.00 БӨГҮН
7.25 Градусник.
7.30 Криминал.
7.40 Мен—камгалакчызы мен.
7.50 Дуза.
7.55 Акша айтыры.
8.05 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.10 Мультифильм.
8.20 Кардан өзээ.
8.25 Градусник.
8.30 Бөгүн—Москвада.

8.45 Акша айтыры.
9.00 БӨГҮН
9.10 "Ол кысты Никита дээр", т/с.
10.00 БӨГҮН
10.15 ДУУНГУ ТҮННӨЛДЕР.
11.10 Итого.
11.30 "ТҮННӨЛДЕР". Дунеки чугаалар.
12.00 БӨГҮН
12.20 "Хүртүден чайла!".
12.30 "Эрги телевизор". "Джек Восьмеркин—американ кижилер".
14.00 БӨГҮН
14.20 "Дүрген дуза", т/с.
15.20 БО ШАКТА—Кызыл согун.
16.00 БӨГҮН
16.30 "Конан", ужуралдарлыг болгаш фантастиктиг фильм.

17.20 Дуза.
17.45 Криминал.
18.00 БӨГҮН
18.25 "Ойнаар-кыстар".
18.40 "ТҮННӨЛДЕР". Дунеки чугаалар.
19.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
20.00 БӨГҮН
20.25 "Дүрген дуза", т/с.
21.15 "Чер адаанда бажың", боевик.
23.00 БӨГҮН
23.35—23.56 Хүннүн маадры.
"ТЫВА"
6.30 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ.
6.50 Реклама.
7.00 МЕДЭЭЛЕР

7.10 Мультифильм.
7.20 ТЫВА ЧЕРДЕ.
7.40 Коллаж.
ТВ ЦЕНТР
13.00 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.
14.05 Мультифильм.
14.25 "Кызыл болгаш кара", уран-чечен фильм, 1-ги сериязы.
16.00 "Королеванын частырым", барымдалыг фильм.
18.55 "Алдын клетка", т/с.
20.30 "Бичини хоорайга халап", т/с.
21.30 "Хит-команда", т/с.
23.05 "Ышкындарган ынакшыл", т/с.
03.00 "Акапульконун отряды", т/с.

ВТОРНИК
6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
9.15 "Каржы ангел", т/с
10.15 КӨРҮШ
11.00 Мультифильм
11.20 Каткы-хөг панорамазы.
11.50 Хуу библиотекта.
12.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
12.15 "Бистер" деп программа.
12.55 Мультифильм.
13.15 "Олар Төрөн чурту дээш тулчул чораннар", уран-чечен фильм, 2-ги кезээ.
14.15 "Каспер кырыша адаанда чурттап турар", м/с.
15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 "Синбадтын чаа ужурал-

дары", сериалдын сөөлгү сериязы.
15.40 Мультифильм.
15.50 Аас-кежиктиг таварылга.
16.35 Он алды харга чедир...
17.00 "Каржы ангел", т/с.
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Аялганы тып көрөм.
18.45 Мында болгаш ам.
19.05 ТЕМА.
19.45 "Мөнгө кыйгы", т/с.
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ
21.40 "Бедик", уран-чечен фильм.
23.15—23.45 "Херэзженнер дугайында төөгүлөр". Л. Гузеева.
"РОССИЯ"
7.00 Эртегинин мендизи-биле, Россия!

7.20 Шулту улус ыңча дижир. 7.45—7.58 Телеююн.
9.15 Дежурный кезек.
9.35 TV-клуб.
9.50 Барааннарны—почта дамчыштыр.
10.00 "Санта-Барбара", т/с.
10.45 Музыка
11.00 МЕДЭЭЛЕР
11.30—12.27 "Амыралдын эскиттери", уран-чечен фильм.
14.00 МЕДЭЭЛЕР
14.30 "А менээ ынак сен бе?", уран-чечен фильм.
15.20 "Байлар болгаш алдарлыг кижилер", т/с.
16.05 Мультифильм.
16.25 "Баштайгы ошкакыш-

кынар", т/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР
17.30 Суурга.
"ТЫВА"
17.55 Кичээлдер мурунда болгаш соонда.
18.15 Реклама.
18.25 МЕДЭЭЛЕР
18.35 Экосфера.
19.00 Тус чер бот-башка-рылгазы.
19.30 МЕДЭЭЛЕР
19.40 Коллаж.
"РОССИЯ"
20.00 МЕДЭЭЛЕР
20.30 Тодаргай-биле.
20.45 "Аншлаг" көргүзөр.
21.20 "Дугуржулга", уран-чечен фильм.
23.10 "Пси-фактор", т/с.

00.10 Дежурный кезек.
00.30 МЕДЭЭЛЕР
00.55—01.00 Барааннарны—почта дамчыштыр.
НТВ
7.00 БӨГҮН
7.25 Градусник.
7.40 Криминал.
7.45 Мен—камгалакчызы мен.
8.05 Дуза.
8.10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.15 Мультифильм.
8.25 Кардан өзээ.
8.35 Бөгүн—Москвада.
8.50 Акша айтыры.
9.00 БӨГҮН
9.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.

10.00 БӨГҮН
10.15 Хүннүн галстук чок маадры.
10.40 Криминал.
11.05 Телеююн.
11.30 "Мен болгаш мээң ылым", дог-шоу.
12.00 БӨГҮН
12.20 "Хүртүден чайла!".
12.30 "Эрги телевизор". "Колье Шарлотты".
14.00 БӨГҮН
14.20 "Дүрген дуза", т/с.
15.20 БО ШАКТА—Кызыл согун.
16.00 БӨГҮН
16.30 "Конан", т/с.
17.20 Дуза.
17.45 Криминал.

18.00 БӨГҮН
18.30 БО ШАКТА
19.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
20.00 БӨГҮН
20.25 "Дүрген дуза", т/с.
21.15 "Эргиним, чаңгызым", уран-чечен фильм.
23.00 БӨГҮН
23.40—00.06 Хүннүн маадры.
"ТЫВА"
6.30 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ.
6.50 Реклама.
7.00 МЕДЭЭЛЕР
7.10 Мультифильм.
7.20 ТЫВА ЧЕРДЕ.

7.40 Коллаж.
ТВ ЦЕНТР
13.00 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.
14.05 Мультифильм.
14.25 "Кызыл болгаш кара", уран-чечен фильм, 2-ги сериязы.
16.00 "Чидип бар чыдар", барымдалыг сериал.
18.50 Мультифильм.
19.00 "Алдын клетка", т/с.
20.30 "Бичини хоорайга халап", т/с.
21.30 "Хит-команда", т/с.
23.05 "Ышкындарган ынакшыл", т/с.
03.00 "Акапульконун отряды", т/с.

СРЕДА
6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
9.15 "Каржы ангел", т/с
10.15 ТЕМА
11.55 Мультифильм
11.15 Дириг амытаннар аймаа.
11.50 Хуу библиотекта.
12.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
12.15 "Кады" деп программа.
13.00 "Ады чок сылдыс", уран-чечен фильм, 1-ги сериязы.
14.10 Третьяковкага дедир эгиткени.
14.35 "Каспер кырыша адаанда чурттап турар", мультисериалдын сөөлгү сериязы.
15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 Мультифильм.

15.45 Джунглинин кыйгызы.
16.10 Уруглар анекдоттары.
16.35 Он алды харга чедир...
17.00 "Каржы ангел", т/с.
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Аялганы тып көрөм.
18.45 Мында болгаш ам.
19.05 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ.
19.45 "Мөнгө кыйгы", т/с.
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ
21.40 "Механик Гавриловтун ынак кижизи", уран-чечен фильм.
23.00—23.40 "Иосиф Сталин болгаш Надежда Аллилуева: дошкун салым-хуу".
"РОССИЯ"
7.00 Эртегинин мендизи-биле, Россия!

7.20 Шулту улус ыңча дижир. 7.45—7.58 Дамчыдылгалар программасы.
9.15 Дежурный кезек.
9.35 TV-клуб.
9.50 Барааннарны—почта дамчыштыр.
10.00 "Санта-Барбара", т/с.
10.45 Музыка
11.00 МЕДЭЭЛЕР
11.30 "Амыралдын эскиттери", т/с.
12.30 "Дириг амытаннар дугайында чугаалар".
13.40 Музыкка.
13.55 Шимчевес хөрөңги садлы.
14.00 МЕДЭЭЛЕР.

14.30 "А менээ ынак сен бе?", т/с.
15.20 "Байлар болгаш алдарлыг кижилер", т/с.
16.10 Мультифильм.
16.25 "Баштайгы ошкакышкынар", т/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР
17.30 Суурга.
"ТЫВА"
17.55 "Мээң амыралым—мээң холумда".
18.20 "Дириг даш". ТР-нин алдарлыг чурукчузу Хунаи Киров.
18.50 МЕДЭЭЛЕР
19.00 "Эзир чуртуңуң хөөннери". Делегейин хожгумчузу.
19.25 МЕДЭЭЛЕР
19.35 Коллаж.

"РОССИЯ"
20.00 МЕДЭЭЛЕР
20.30 Тодаргай-биле.
20.45 Боду бодунга режиссер.
21.15 "Дестини радиону ажалдылтып", уран-чечен фильм.
23.05 "Баажыланкычы", т/с.
00.05 Дежурный кезек.
00.20 МЕДЭЭЛЕР
00.50 Автошоу.
01.20—01.25 Барааннарны—почта дамчыштыр.
НТВ
7.00 БӨГҮН
7.40 Градусник.
7.45 Криминал.
7.55 Мен—камгалакчызы мен.
8.05 Дуза.
8.10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.15 Мультифильм.

8.25 Кардан өзээ.
8.35 Бөгүн—Москвада.
8.50 Акша айтыры.
9.00 БӨГҮН
9.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
10.00 БӨГҮН
10.15 "Пышка", уран-чечен фильм.
11.35 Мультифильм.
11.40 "Хүрээлел".
12.00 БӨГҮН
12.20 "Хүртүден чайла!".
12.30 "Эрги телевизор". "Колье Шарлотты".
14.00 БӨГҮН
14.25 "Дүрген дуза", т/с.
15.20 БО ШАКТА—Кызыл согун.
16.00 БӨГҮН.

16.30 "Конан", т/с.
17.20 Дуза.
17.45 Криминал.
18.00 БӨГҮН
18.30 БО ШАКТА
19.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
20.00 БӨГҮН
20.25 "Дүрген дуза", т/с.
21.15 "Өжээн актызы", уран-чечен фильм.
23.00 БӨГҮН
23.35—00.01 Хүннүн маадры.
"ТЫВА"
6.30 Көдээ амырал.
6.50 Реклама.
7.00 МЕДЭЭЛЕР
7.10 Мультифильм.
7.20 Хөглүг кичээл.

7.30 МЕДЭЭЛЕР
7.40 Коллаж.
ТВ ЦЕНТР
13.00 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.
14.05 Мультифильм.
14.25 "Кызыл болгаш кара", уран-чечен фильм, 3-кү сериязы.
16.00 "Чидип бар чыдар", барымдалыг сериал.
18.55 "Алдын клетка", т/с.
20.30 "Бичини хоорайга халап", т/с.
21.30 "Хит-команда", т/с.
23.05 "Ышкындарган ынакшыл", т/с.
03.00 "Акапульконун отряды", т/с.

ЧЕТВЕРГ
6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
9.15 "Каржы ангел", т/с
10.15 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ
10.55 Мультифильм
11.05 Аян-чорукчулар клубу.
11.50 Хуу библиотекта.
12.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
12.15 "Кады" деп программа.
13.00 "Ады чок сылдыс", уран-чечен фильм, 2-ги сериязы.
14.15 Третьяковкага дедир эгиткени.
14.30 Мультифильм.
15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 Мультифильм.

15.45 Тергиниң өнүктөр.
16.05 "Сезам кудумчузу".
16.35 Он алды харга чедир...
17.00 "Каржы ангел", т/с.
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Аялганы тып көрөм.
18.45 Мында болгаш ам.
19.05 "Чидирениң дилеп тывар дээш". Татьяна Окуневская.
19.50 "Мөнгө кыйгы", т/с.
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ
21.45 "Чазыыл чок кадай", уран-чечен фильм.
23.15—23.45 С.Солоховтун программасы.
"РОССИЯ"
7.00 Эртегинин мендизи-биле, Россия!

7.20 Шулту улус ыңча дижир. 7.45 Дамчыдылгалар программасы.
8.20—8.30 "Ле Монти".
9.15 Дежурный кезек.
9.35 TV-клуб.
9.50 Барааннарны—почта дамчыштыр.
10.00 "Санта-Барбара", т/с.
10.45 Музыка
11.00 МЕДЭЭЛЕР
11.30 "Амыралдын эскиттери", т/с.
12.30 "Дириг амытаннар дугайында чугаалар".
13.30 Мультифильм.
13.40 Музыка.
13.55 Шимчевес хөрөңги садлы.
14.00 МЕДЭЭЛЕР.

14.00 МЕДЭЭЛЕР
14.30 "А менээ ынак сен бе?", т/с.
15.20 "Байлар болгаш алдарлыг кижилер", т/с.
16.10 Мультифильм.
16.25 "Баштайгы ошкакышкынар", т/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР
17.30 Суурга.
"ТЫВА"
17.55 "Мээң амыралым—мээң холумда".
18.20 "Дириг даш". ТР-нин алдарлыг чурукчузу Хунаи Киров.
18.50 МЕДЭЭЛЕР
19.00 "Эзир чуртуңуң хөөннери". Делегейин хожгумчузу.
19.25 МЕДЭЭЛЕР
19.35 Коллаж.

21.35 "Ужугар голланд кижилер", уран-чечен фильм.
23.10 "Херекти чугаалажыр тур", телесуд хуралы.
23.55 Дежурный кезек.
00.10 МЕДЭЭЛЕР
00.40 Оннун оюну.
01.35—01.40 Барааннарны—почта дамчыштыр.
НТВ
7.00 БӨГҮН
7.40 Градусник.
7.45 Криминал.
7.55 Мен—камгалакчызы мен.
8.05 Дуза.
8.10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.15 Мультифильм.
8.25 Кардан өзээ.
8.35 Бөгүн—Москвада.
8.50 Акша айтыры.

9.00 БӨГҮН
9.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
10.00 БӨГҮН
10.15 "Тетчеглээшкни", уран-чечен фильм.
12.00 БӨГҮН
12.20 "Хүртүден чайла!".
12.30 "Эрги телевизор". "Колье Шарлотты".
14.00 БӨГҮН
14.20 "Телеспицаз".
15.00 Кыска метражтыг фильм. "№ 6 фабрика таварылга".
15.20 БО ШАКТА—Кызыл согун.
16.00 БӨГҮН
16.30 "Конан", т/с.
17.20 Дуза.

17.45 Криминал.
18.00 БӨГҮН
18.30 БО ШАКТА
19.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
20.00 БӨГҮН
20.25 "Бут бөмбүү" клуб.
21.00 Бут бөмбүү Чемпионнар лигазы.
23.00 БӨГҮН
23.35 Хүннүн маадры.
23.55—01.01 Чемпионнар лигазының хүн демдегели.
"ТЫВА"
6.40 Бир ырынын төөгүзү.
7.00 МЕДЭЭЛЕР
7.10 Мультифильм.
7.20 Халдавыр.

7.35 МЕДЭЭЛЕР
7.45 Коллаж.
ТВ ЦЕНТР
13.00 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.
14.05 Мультифильм.
14.25 "Кызыл болгаш кара", уран-чечен фильм.
16.00 "Чидип бар чыдар", барымдалыг сериал.
18.55 "Алдын клетка", т/с.
20.30 "Бичини хоорайга халап", т/с.
21.30 "Хит-команда", т/с.
22.55 Мультифильм.
23.05 "Ышкындарган ынакшыл", т/с.
03.00 "Акапульконун отряды", т/с.

ПЯТНИЦА
6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
9.15 "Каржы ангел", т/с
9.15 "Бистер" деп программа.
10.00 Т. Окуневская ырлаар.
11.40 Смак.
12.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
12.15 "Кады" деп программа.
13.00 "КВН-99".
15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 "Уе-дүп мурнуңда чер", фильм.
16.30 Он алды харга чедир...

17.00 "Каржы ангел", т/с.
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Джентльмен-шоу.
18.45 Бут бөмбүү.
19.45 Хуулаазынар шөлү.
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ
21.45 Колумбонун дөрткү херээ: "Американ чаңчыл өзугар чарыры".
23.25—23.40 МЕДЭЭЛЕР.
"РОССИЯ"
7.00 Эртегинин мендизи-биле, Россия!
7.20 Шулту улус ыңча дижир.

7.45 Телеююн.
8.15—8.28 Мун база бир хонук.
9.15 Дежурный кезек.
9.35 TV-клуб.
9.50 Барааннарны—почта дамчыштыр.
10.00 "Санта-Барбара", т/с.
10.45 Музыка
11.00 МЕДЭЭЛЕР
11.30 "Амыралдын эскиттери", т/с.
12.30 "Дириг амытаннар дугайында чугаалар".
13.30 Мультифильм.
13.40 Музыка.
13.55 Шимчевес хөрөңги садлы.

14.00 Музыкка.
13.55 Шимчевес хөрөңги садлы.
14.00 МЕДЭЭЛЕР
14.30 "А менээ ынак сен бе?", т/с.
15.20 "Байлар болгаш алдарлыг кижилер", т/с.
16.10 Мультифильм.
16.25 "Баштайгы ошкакышкынар", т/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР
17.30 "Тыва" каналда музыка.
17.45 Спортчу чүткүл.
18.00 "Элпик келир куштары".

15.05 "Аидын дүне", уран-чечен фильм.
17.00 Юбилей.
18.00 "Мээң өг-бүлөм".
19.00 Туманында.
20.00 МЕДЭЭЛЕР
20.30 "Эмма", уран-чечен фильм.
22.35 Юлиан ырлаар.
00.15—01.55 "Өлүм болгаш кыс", уран-чечен фильм.
НТВ
8.00 "Мөчээниниң соонда шанаан", уран-чечен фильм.
12.00 БӨГҮН
12.15 Акша айтыры.
12.40 Орус век.
13.10 Телеююн.
13.40 "Дош дугайында тоолчуругу чугаа", уран-чечен фильм.
14.10 "Дой", уран-чечен фильм.
16.00 БӨГҮН
16.15 "Ушкүзү артык", комедия.
17.30 "Эрги телевизор".
18.00 БӨГҮН
18.20 Арина.
19.05 Музыка.
19.15 "Ынакшылдың кыска тыныжы", уран-чечен фильм.
21.00 ТҮННӨЛДЕР.
22.05 Итого.
22.25 "Ол кысты Никита дээр", т/с.
23.20—01.36 "Кол чаян", уран-чечен фильм.

02.35—02.40 Барааннарны—почта дамчыштыр.
НТВ
7.00 БӨГҮН
7.40 Градусник.
7.45 Криминал.
7.55 Мен—камгалакчызы мен.
8.05 Дуза.
8.10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.15 Мультифильм.
8.25 Кардан өзээ.
8.35 Бөгүн—Москва.
8.50 Акша айтыры.
9.00 БӨГҮН
9.10 "Сансет Бичиниц ынакшы-

лы болгаш чажыттары", т/с.
10.00 БӨГҮН
10.15 "Сталинниң чагымы", уран-чечен фильм.
11.40 Хүрээлел.
12.00 БӨГҮН
12.20 Мультифильм.
12.30 "Эрги телевизор". "Колье Шарлотты".
14.00 БӨГҮН
14.20 Арина.
15.10 "Адыр, мана даан", м/с.
15.20 БО ШАКТА—Кызыл согун.
16.00 БӨГҮН
16.20 "Конан", т/с.

17.20 Дуза.
17.45 Криминал.
19.00 БӨГҮН
19.30 БО ШАКТА
19.10 "Шериф эрик оранындан келген", уран-чечен фильм.
20.00 БӨГҮН
20.25 "Мөчээн соонда шаңнаан", уран-чечен фильм.
22.05 "Криминалдыг Россия", 1-ги сериязы.
22.40 Мергежили — репортер.
23.00 БӨГҮН
23.35 Хүннүн маадры.
23.50—01.30 "Хилин тас мишка", уран-чечен фильм.

СУББОТА
8.00 "Шахерезаданың база бир дүниэ", уран-чечен фильм.
9.15 Мультифильм.
9.30 Лама созу.
9.45 Хуу библиотекта.
10.00 ХҮННҮН МЕДЭЭЛЕРИ
10.15 "100 хуу" программа.
10.45 Эртегиңи почта.
11.20 Смак.
11.40 Третьяковкага дедир эгиткени.
12.05 Россияже чажыт аян-чорук.
12.35 Мультифильм.

13.00 "Күзезиндээ, өршөп көр.", уран-чечен фильм.
14.20 Дириг амытаннар аймаа.
15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 Концерт. 1-ги кезээ.
17.00 Угаанынбайлар.
17.25 Ол мыңчар болган.
18.10 МЕДЭЭЛЕР
18.30 "Ромео биле Джульетта", 1-ги, 2-ги сериялары.
21.00 УЕ
21.40 "Чажыт материалдар", т/с.
23.20—23.40 МЕДЭЭЛЕР.
"РОССИЯ"
концерти.
21.00 УЕ
21.50 Байырлал концертиниң уланчызы.
23.20—23.35 МЕДЭЭЛЕР.
"РОССИЯ"
8.00 "Озаалаш бажың", фильм.
8.25 Промо.
8.30 Ада-чуртка бараан болуп тур мен!
9.00 Көлдөңден медээлер.
9.30 РТР-нин почтазы.
10.00 Эртегиниң мендизи-биле, чурт!
10.30 Боду бодунга режиссер.
11.00 "Аншлаг" көргүзөр.
11.30 Городок.
12.00 Орус лото.
12.40 Ном саны.
13.00 "Санта-Барбарага недея", т/с.
14.00 МЕДЭЭЛЕР
14.30 Федерация.

8.00 Мультифильм.
8.25 Уругларга фильм.
9.35 Мультифильм.
10.00 Эртегиниң мендизи-биле, чурт!
10.35 Телеююн.
11.20 Баштайгы көрүштен ынакшыл.
11.45 Подиум.
12.15 Алдын дүлгүүр.
12.30 Бажың ажылдары.
13.00 "Санта-Барбарага недея", т/с.
14.00 МЕДЭЭЛЕР
14.30 Эрге-чагыра неделязы.
14.55 Мультифильм.

15.10 Парламент шагы.
16.10 "Хоюду болгаш корумчуру", т/с.
17.00 Дириг амытаннар дугайында чугаалар.
18.00 Эрги квартира.
19.00 Шулту чажыт.
20.00 "К2" көргүзөр.
20.55 Промо.
21.00 КӨРҮШ
21.55 Промо
22.00 "Эжиктерни хаар-дыр, ооарымчалыг болунар", уран-чечен фильм.
23.45 Дежурный кезек.
00.10—01.34 "Гомбургтун тажызы", уран-чечен фильм.
НТВ
8.00 "Бай душтук кыс", комедия.
9.30 БӨГҮН
10.15 "Хул болгаш Алмаз", уран-чечен фильм.

9.00 БӨГҮН
10.15 Криминал.
10.40 Дуза.
11.00 Телеююн.
11.30 "Эрги телевизор". "Фитиль".
12.00 БӨГҮН
12.15 Мергежили—репортер.
12.30 Телеююн.
13.00 Орус век.
13.30 Лившиштен айтырып алынар.
14.00 БӨГҮН
14.15 "Өлүрүшкүн дугайында ол херээжен бижең", т/с.
15.10 Суд чоруп тур.

16.00 БӨГҮН
16.20 "Адыр, мана даан", м/с.
16.30 "Мен болгаш мээң ылым", дог-шоу.
17.00 НТВ-де Россияның хоккейи.
19.30 Хүннүн галстук чок маадры.
20.00 БӨГҮН
20.20 "Бут бөмбүү" клуб.
21.05 Оскар шаңналдыг. "Эр болгаш херээжен", уран-чечен фильм.
23.00 БӨГҮН
23.45—01.31 "Москвага каникулдар", уран-чечен фильм.

17.45 Криминал.
18.00 БӨГҮН
18.30 БО ШАКТА
19.10 "Сансет Бичиниц ынакшылы болгаш чажыттары", т/с.
20.00 БӨГҮН
2